

ส่องสถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยภายใต้การบังคับคดี

ถิรนนท์ สงวนจีน ธนาคารแห่งประเทศไทย
วาสนา ปักกาโร กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม

กุมภาพันธ์ 2565

บทความนี้เป็นทรัพย์สินของธนาคารแห่งประเทศไทย
การกล่าว ตัด หรืออ้างอิง ข้อมูลบางส่วนตามสมควรในบทความนี้
จะต้องกระทำโดยถูกต้อง และอ้างอิงถึงผู้เขียนและธนาคารแห่งประเทศไทย โดยชัดแจ้ง

ข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความนี้เป็นความเห็นของผู้วิจัย ซึ่งไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเห็นของธนาคารแห่งประเทศไทย และ กรมบังคับคดี

บทคัดย่อ

ปัญหาหนี้ครัวเรือนไทยยังคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนอยู่เสมอ เนื่องจากมีความสำคัญต่อเสถียรภาพระบบเศรษฐกิจการเงินของประเทศเป็นอย่างมาก โดยในหลายบทความที่ผ่านมาของธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือนเอาไว้อย่างละเอียด แต่อีกหนึ่งมิติในการติดตามสถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยที่น่าสนใจและการศึกษาที่ผ่านมาซึ่งค่อนข้างจำกัด คือ เรื่องราวชีวิตของลูกค้าหนี้ที่เข้าสู่ “กระบวนการบังคับคดีแพ่ง” ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเรื่องราวชีวิตของลูกค้าหนี้ที่อยู่ภายใต้กระบวนการบังคับคดี ผ่านมุมมองการวิเคราะห์ข้อมูลการบังคับคดีแพ่ง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายเพื่อแก้ปัญหานี้ของไทยอย่างรอบด้านต่อไป

จากผลการศึกษา พบว่า 1 ใน 3 ของลูกหนี้ในคดียึดทรัพย์ไม่สามารถหลุดพ้นจากวังวนแห่งการเป็นหนี้แม้จะถูกยึดทรัพย์มาขายทอดตลาดแล้วก็ตาม อีกทั้งจะต้องถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพิ่มเติม ส่วนกลุ่มที่สามารถหลุดหนี้ได้ แม้ลูกหนี้จะยังมีเงินเหลือไปดำเนินชีวิตต่อ แต่ต้องสูญเสียที่อยู่อาศัยหรือทรัพย์สินส่วนตัว ซึ่งกระทบต่อมาตรฐานการดำรงชีพขั้นพื้นฐานและการประกอบอาชีพที่มีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น สำหรับลูกหนี้ในคดีอายัดเนื่องจากไม่มีทรัพย์สินให้ถูกยึดมาขายทอดตลาดและชำระหนี้เป็นเงินก้อนใหญ่ได้เหมือนคดียึดทรัพย์ ทำให้อาจต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการชำระหนี้ ซึ่งทำให้ภาระดอกเบี้ยที่ลูกหนี้ต้องแบกรับเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ส่องสถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยภายใต้การบังคับคดี

ปัญหาหนี้ครัวเรือนไทยยังคงเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนอยู่เสมอ เนื่องจากมีความสำคัญต่อเสถียรภาพระบบเศรษฐกิจการเงินของประเทศเป็นอย่างมาก โดยในหลายบทความที่ผ่านมาของธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับหนี้ครัวเรือนเอาไว้อย่างละเอียด แต่อีกหนึ่งมิติในการติดตามสถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยที่น่าสนใจและการศึกษาที่ผ่านมาอย่างค่อนข้างจำกัด คือ เรื่องราวชีวิตของลูกหนี้ที่เข้าสู่ “กระบวนการบังคับคดีแพ่ง” ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอเรื่องราวชีวิตของลูกหนี้ที่อยู่ภายใต้กระบวนการบังคับคดี ผ่านมุมมองการวิเคราะห์ข้อมูลการบังคับคดีแพ่ง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินนโยบายเพื่อแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือนไทยอย่างรอบด้านต่อไป

ปัญหาสำคัญของหนี้ครัวเรือนไทย คือ การที่คนไทยออมน้อย เป็นหนี้สูง และเป็นหนี้ยาวนาน (โสมรศมี และคณะ, 2560 และ 2563) ซึ่งจากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ครัวเรือนไทยขาดภูมิคุ้มกันทางการเงิน กล่าวคือ สถานะการเงินมีความเปราะบางต่อปัจจัยลบที่มากระทบรายได้ (Negative Income Shock) โดยพบว่า ความสามารถในการชำระหนี้ของครัวเรือนมีสัญญาณด้อยลงตั้งแต่ปี 2558 ตามการชะลอตัวของเศรษฐกิจ และนับตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา สถานการณ์ COVID-19 และมาตรการควบคุมการแพร่ระบาดส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนลดลง ยิ่งซ้ำเติม

ที่มา : ข้อมูลของบริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด
คำนวณโดยธนาคารแห่งประเทศไทย

พัฒนาการด้านการชำระหนี้ของครัวเรือนให้แย่ง¹ โดยจากข้อมูลของบริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด (National Credit Bureau) พบว่า ลูกหนี้รายย่อยที่ผิดนัดชำระหนี้ (ค้างชำระหนี้เกิน 90 วัน) และต้องเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาลมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตั้งแต่ปี 2558 (ภาพที่ 1) ส่วนใหญ่เป็นลูกหนี้สินเชื่อที่ไม่มีหลักประกันและเป็นลูกหนี้วัยทำงาน (25-50 ปี) ยิ่งไปกว่านั้น รายงานสถิติการบังคับคดีแพ่งจากกรมบังคับคดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้ทางการเงิน พบว่า ลูกหนี้ในกระบวนการในชั้นศาลที่ไม่สามารถไกล่เกลี่ยและประนอมหนี้กับเจ้าหนี้และสุดท้ายต้องถูกบังคับคดีมีจำนวนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวซ้ำเติมให้ฐานะและความเป็นอยู่ของครัวเรือนไทยยิ่งแย่ง เนื่องจากต้องถูกอายัดรายได้หรือยึดทรัพย์สินเพื่อนำไปใช้ชำระหนี้ตามคำพิพากษาของศาล

ที่ผ่านมา ธปท. ได้ศึกษาและเผยแพร่บทความต่อสาธารณชนเพื่อสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหนี้ครัวเรือนไทยอย่างต่อเนื่องในหลากหลายมิติ อาทิ ตั้งแต่ลูกหนี้เริ่มก่อหนี้จนกระทั่งผิดนัดชำระหนี้ และเพื่อการวิเคราะห์ปัญหาหนี้ครัวเรือนไทยมีความครบถ้วนสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ

¹ พัฒนาการแย่ง คือ สถานะค้างชำระปรับแย่งเมื่อเทียบกับไตรมาสก่อนหน้า อาทิ การไหลจากลูกหนี้สถานะปกติไปเป็นลูกหนี้สถานะค้างชำระเกิน 90 วัน หรือ การไหลจากลูกหนี้สถานะค้างชำระ 31-60 วัน ไปเป็นลูกหนี้สถานะค้างชำระเกิน 90 วัน

สถานการณ์หนี้ครัวเรือนไทยที่อยู่ภายใต้การบังคับคดี ผ่านมุมมองการวิเคราะห์ข้อมูลการบังคับคดีแบ่งตามคำพิพากษาของศาล

ก่อนอื่นเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันในการอ่านบทความนี้ ผู้เขียนขอให้นิยามคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการบังคับคดี (กรมบังคับคดี, 2557) ดังนี้

“การบังคับคดี” คือ ขั้นตอนที่เกิดขึ้นหลังจากที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาหรือคู่ความฝ่ายที่แพ้คดี (ต่อไปจะขอเรียกว่า **“ลูกหนี้”**) ไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่ง หรือ ตามคำพิพากษาของศาล จึงต้องมีการบังคับให้ปฏิบัติตาม ทั้งนี้ การที่จะบังคับดังกล่าว คู่ความที่ชนะคดี (ต่อไปจะขอเรียกว่า **“เจ้าหนี้”**) จะต้องขอออก **“หมายบังคับคดี”** ต่อศาลเพื่อแต่งตั้ง **“เจ้าพนักงานบังคับคดี”** โดยปัจจุบันก็คือเจ้าพนักงานที่สังกัดกรมบังคับคดี เพื่อดำเนินการบังคับคดีให้เป็นไปตามคำพิพากษา

“โจทก์” คือ บุคคลผู้ยื่นฟ้องคดีต่อศาล

“จำเลย” คือ บุคคลผู้ถูกยื่นฟ้องคดีต่อศาล

“ทุนทรัพย์” คือ จำนวนเงินหรือราคาทรัพย์สินที่เรียกร้องกันในคดี (ต่อไปขอเรียกว่า **“มูลหนี้”**)

“คดีแพ่ง” คือ คดีที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องร้องเพื่อเรียกเงินระหว่างโจทก์และจำเลย เช่น คดีการกู้ยืมเงิน คดีจำนอง คดีมรดก เป็นต้น

“คดีผู้บริโภค” คือ คดีแพ่งประเภทหนึ่งที่มีข้อพิพาทระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจ โดยที่ข้อพิพาทนั้นเกี่ยวข้องกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ เช่น คดีการกู้ยืมเงิน เป็นต้น

“การยึดทรัพย์สิน” คือ วิธีการบังคับคดีที่บังคับกับทรัพย์สินที่มีอยู่ในครอบครองของลูกหนี้โดยตรง โดยจะมีการนำทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เจ้าหนี้ได้มีการแถลงต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีให้ดำเนินการยึด มาไว้ในความดูแลรักษาของเจ้าพนักงานบังคับคดีเพื่อนำไปดำเนินการตามกฎหมายให้บรรลุผลตามคำพิพากษาของศาล เช่น การยึดที่ดิน ยึดรถยนต์ เป็นต้น

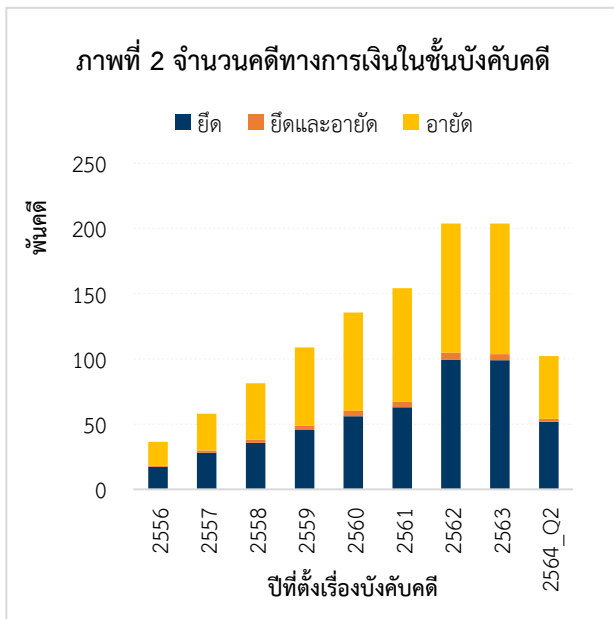
“การอายัดทรัพย์สิน” คือ วิธีการบังคับคดีอีกรูปแบบหนึ่งที่ไม่ใช่การบังคับกับทรัพย์สินที่มีอยู่ในครอบครองของลูกหนี้โดยตรง แต่จะเป็นการบังคับสิทธิเรียกร้องเป็นเงินของลูกหนี้ตามคำพิพากษา โดยการสั่งบุคคลภายนอกไม่ให้ชำระเงินแก่ลูกหนี้ตามคำพิพากษา แต่ให้ชำระเงินต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีแทน เช่น การอายัดเงินเดือน เป็นต้น

“การขายทอดตลาด” คือ การขายทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดไว้โดยเปิดเผยแก่บุคคลทั่วไปตามวัน เวลา และสถานที่ที่ประกาศและกำหนดไว้แน่นอน ด้วยวิธีการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจซื้อเข้าสู่ราคากันโดยผู้ใดให้ราคาสูงสุด ผู้นั้นจะเป็นผู้ซื้อทรัพย์สินได้

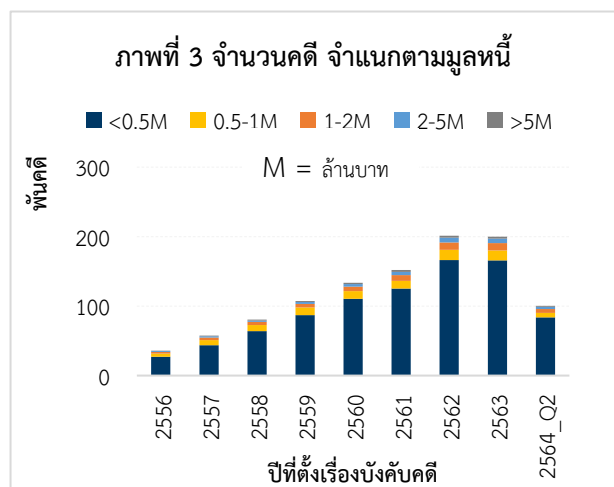
“ราคาขายทอดทรัพย์สิน” คือ ราคาที่ขายทอดตลาดได้

หนี้ครัวเรือนภายใต้การบังคับคดี

ข้อมูลที่ใช้ในงานศึกษานี้ คือ ข้อมูลการบังคับคดีแพ่งจากกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นข้อมูลที่รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับการตั้งเรื่องบังคับคดีแพ่งทั้งหมดที่เคยมีมา นับตั้งแต่กรมบังคับคดีนำระบบอิเล็กทรอนิกส์มาใช้ดำเนินการในงานดังกล่าว โดยข้อมูลมีการบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับโจทก์และจำเลยเอาไว้ในหลายมิติ อาทิ ทุนทรัพย์ที่ฟ้องร้อง อัตราดอกเบี้ยตามคำพิพากษาของศาล ประเภทของโจทก์และจำเลย รวมถึงประเภททรัพย์ที่ยึดและอายัด ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์สถานะลูกหนี้ที่อยู่ในกระบวนการบังคับคดีได้เป็นอย่างดี โดยข้อมูลที่ใช้ในงานศึกษานี้ครอบคลุมตั้งแต่ปี 2556 จนถึงไตรมาสที่ 2 ปี 2564

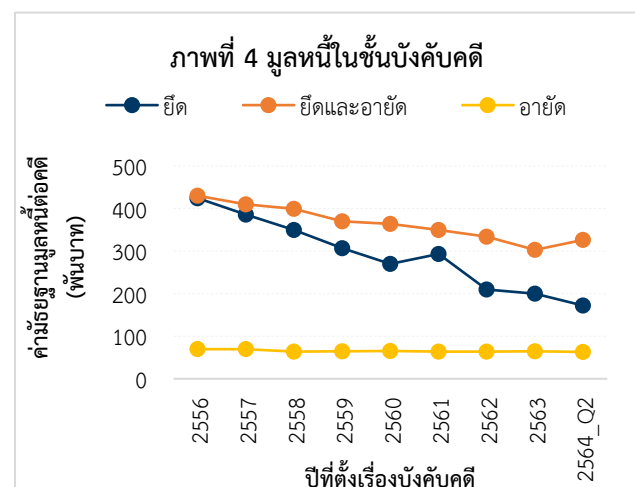

ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

จากการศึกษา พบว่า จำนวนลูกหนี้ทางการเงิน² ที่เข้าสู่กระบวนการในชั้นศาลและสุดท้ายไม่สามารถไกล่เกลี่ยกับเจ้าหนี้ได้จนต้องถูกบังคับคดี มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยจำนวนคดีที่ถูกบังคับคดีในช่วง 5 ปีย้อนหลังเพิ่มขึ้นจาก 81,210 คดี ในปี 2558 เป็น 203,710 คดี ในปี 2563 โดยแบ่งเป็น คดียึด 98,876 คดี (ร้อยละ 48.5) คดีอายัด 100,147 คดี (ร้อยละ 49.2) และ คดียึดและอายัด³ 4,687 คดี (ร้อยละ 2.3) (ภาพที่ 2) โดยลูกหนี้ร้อยละ 99 เป็นลูกหนี้บุคคลธรรมดา และส่วนใหญ่มีคู่กรณีเป็นสถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร หรือ Non-bank (อาทิ บริษัทบัตรเครดิตและสินเชื่อส่วนบุคคล และ บริษัทลีสซิ่ง) และหากจำแนกจำนวนคดีตามมูลหนี้ พบว่า ส่วนใหญ่ลูกหนี้มีมูลหนี้ไม่เกิน 500,000 บาท (ภาพที่ 3) โดยมูลหนี้ของคดียึดทรัพย์สินมีมูลค่าสูงกว่ามูลหนี้คดีอายัดทรัพย์โดยเปรียบเทียบ (ภาพที่ 4)

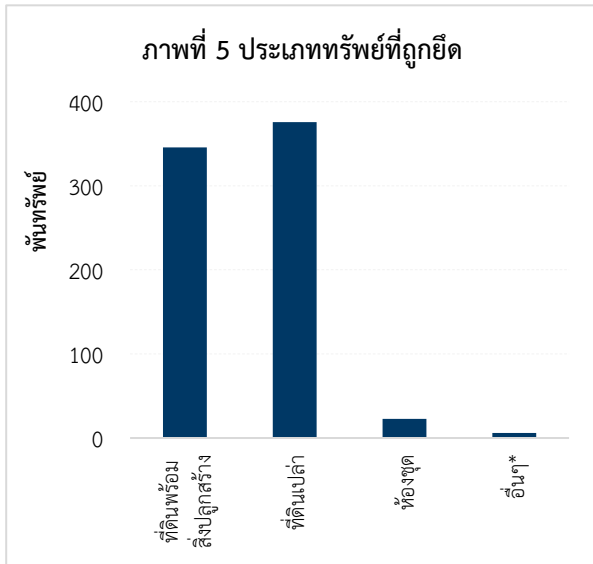
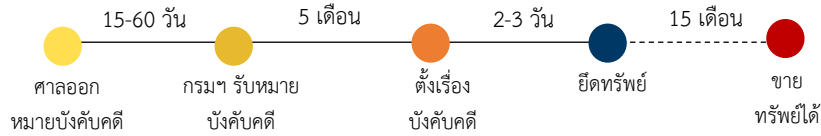
ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

² ครอบคลุมคดีผู้บริโภคและคู่กรณีที่เป็นสถาบันการเงิน

³ คดีที่ลูกหนี้ถูกยึดทรัพย์และอายัดทรัพย์ในคราวเดียวกัน

สถานการณ์ของลูกหนี้ในคดียึด

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการบังคับคดี

หมายเหตุ : *อาทิ เครื่องจักร เรือ และ รถยนต์

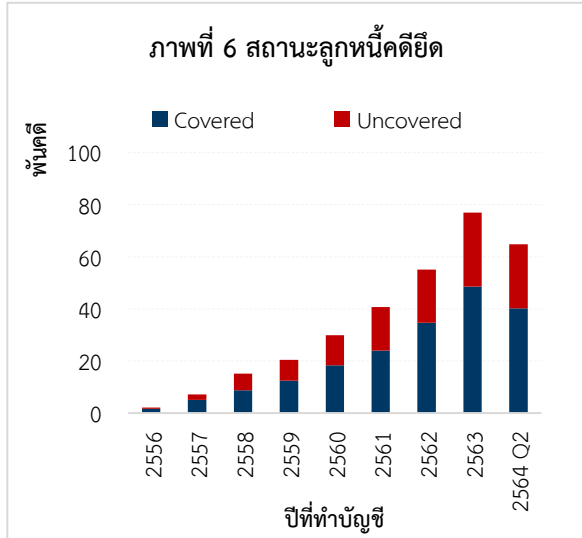
ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

โดยทั่วไป กระบวนการยึดทรัพย์สินจะใช้ระยะเวลาเฉลี่ยประมาณ 5-7 เดือน (ครอบคลุมกระบวนการตั้งแต่ศาลออกหมายบังคับคดี – กรมบังคับคดีรับหมายฯ – ตั้งเรื่องบังคับคดี - ยึดทรัพย์สิน) โดยหลักขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่โจทก์ใช้ในการสืบทรัพย์สินและตั้งเรื่องต่อเจ้าพนักงานบังคับคดี และหลังจากมีการยึดทรัพย์สินแล้ว จะใช้เวลาประมาณ 15 เดือนในการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้นๆ จนสำเร็จ ทั้งนี้ ระยะเวลาที่ใช้ในการขายทอดทรัพย์สินขึ้นอยู่กับอุปสงค์ต่อทรัพย์สินที่ถูกนำมาขายทอดตลาด (แผนภาพที่ 1) นอกจากนี้ ลูกหนี้ส่วนใหญ่ในคดียึดทรัพย์สินจะถูกยึด 1 – 5 รายการต่อ 1 คดี ซึ่งทรัพย์สินที่ถูกยึดมักเป็นที่ดินเปล่าและที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างที่ติดจำนอง⁴ (ภาพที่ 5)

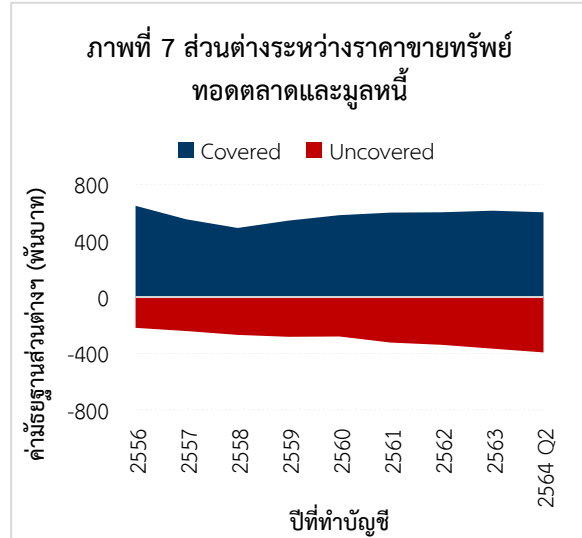
ในการวิเคราะห์สถานการณ์ลูกหนี้ในคดียึดทรัพย์สิน ผู้เขียนจะพิจารณาจากสถานะของลูกหนี้ว่าหากทรัพย์สินที่ถูกยึดสามารถขายทอดตลาดได้ทั้งหมด ลูกหนี้จะสามารถหลุดหนี้ได้หรือไม่ โดยในการคำนวณสถานะของลูกหนี้จะพิจารณาจากส่วนต่างระหว่างผลรวมของราคาขายทรัพย์สินทอดตลาดของทุกทรัพย์สินในคดีนั้น⁵ และผลรวมของมูลหนี้ที่ศาลพิพากษา โดยหากมูลค่าของราคาขายทรัพย์สินมากกว่ามูลหนี้ สถานะของลูกหนี้ คือ “หลุดหนี้และมีเงินเหลือ” (Covered) แต่ถ้าหากมูลค่าของราคาขายทรัพย์สินน้อยกว่ามูลหนี้ สถานะของลูกหนี้ คือ “ไม่หลุดหนี้และต้องหากเงินมาใช้หนี้เพิ่มเติม” หรือ “ต้องถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพิ่มเติม” (Uncovered) ซึ่งจากการศึกษา พบว่า 1 ใน 3 ของลูกหนี้ในคดียึดทรัพย์สินไม่สามารถหลุดหนี้ได้ แม้ว่าจะขายทอดทรัพย์สินได้ทั้งหมดก็ตาม (ภาพที่ 6) โดยลูกหนี้ยังคงมีหนี้คงค้างอยู่ประมาณ 300,000 – 400,000 บาทต่อคดี (ภาพที่ 7) ซึ่งส่งผลให้ลูกหนี้กลุ่มนี้จะต้องถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพิ่มเติมอีก นอกจากนี้ ลูกหนี้อีกกลุ่มที่แม้ว่าจะสามารถหลุดหนี้ได้ แต่เนื่องจากทรัพย์สินที่ถูกยึดส่วนใหญ่เป็นอสังหาริมทรัพย์ ลูกหนี้จึงต้องสูญเสียที่พักหรือที่ทำมาหากินซึ่งส่งผลต่อการดำรงชีพ หรือ สูญเสียทรัพย์สินที่เป็นความมั่งคั่งส่วนตัว (Wealth) ซึ่งเป็นกันชนทางการเงิน (Financial Cushion) ที่จะช่วยรองรับ Negative Income Shock ในอนาคต

⁴ การจำนอง คือ การนำทรัพย์สินหรืออสังหาริมทรัพย์ไปใช้เป็นหลักประกันหนี้ ซึ่งเจ้าของทรัพย์สินยังสามารถครอบครองใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นได้ หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้คืนภายในกำหนดเวลา ผู้รับจำนองสามารถดำเนินการเพื่อยึดทรัพย์สินดังกล่าวและนำไปขายทอดตลาดได้

⁵ กรณีที่ทรัพย์สินอยู่ระหว่างรอการขายทอดตลาดจะใช้วิธี XGBoost ในการประมาณการราคาขาย ซึ่งจะเป็นการจำแนกข้อมูลแบบต้นไม้ตัดสินใจ (Decision Tree) ทำให้สามารถสร้างเงื่อนไขจากคุณลักษณะ จากนั้นจะมีการสุ่มเลือกตัวแปรคุณลักษณะต่างๆ กันมาประกอบกันอย่างเป็นลำดับ เพื่อทำให้ Decision Tree ใหม่ที่สร้างขึ้นสามารถพยากรณ์ได้แม่นยำมากขึ้น

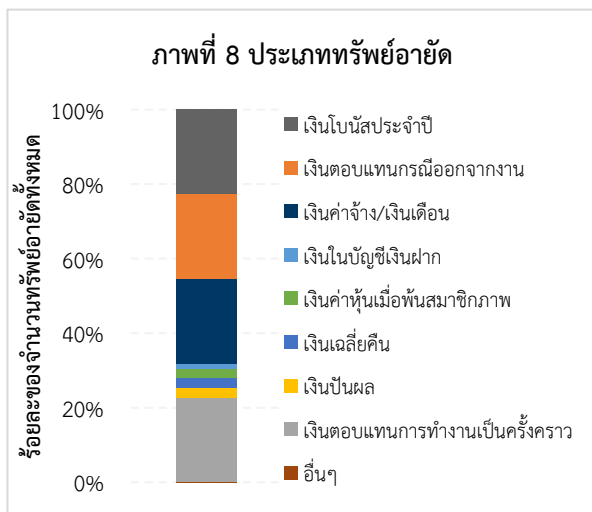
ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

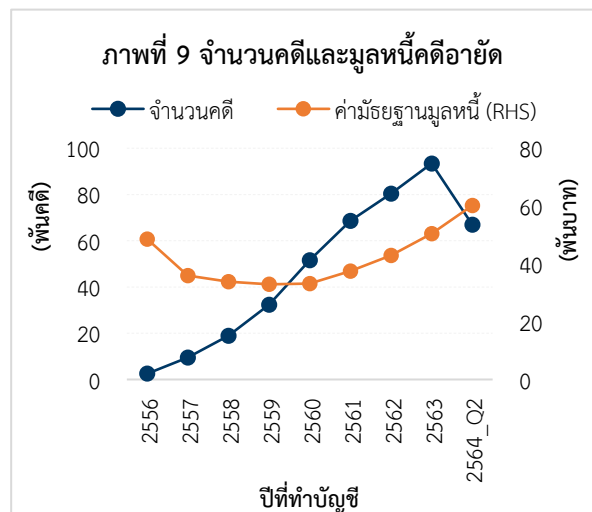
ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

สถานการณ์ของลูกหนี้ในคดีอายัด

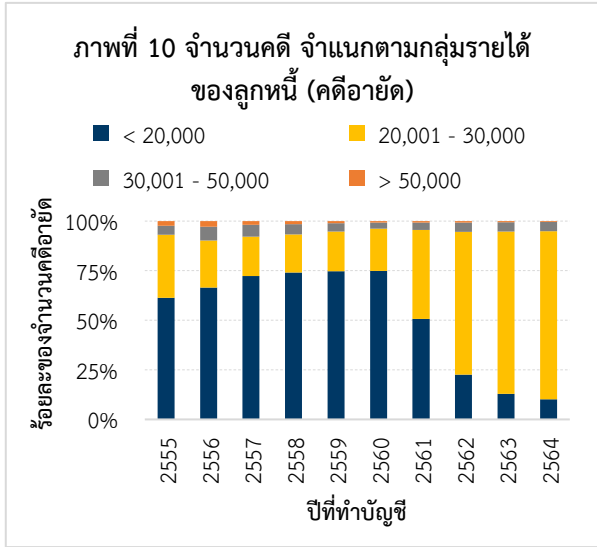
สำหรับคดีอายัด ลูกหนี้จะถูกอายัดทรัพย์สินเฉลี่ย 4 ประเภททรัพย์สินต่อ 1 คดี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเงินที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน อาทิ เงินเดือน เงินโบนัสประจำปี รวมถึงเงินค่าตอบแทนในกรณีที่ออกจากงาน (ภาพที่ 8) โดยเมื่อเทียบกับในอดีต พบว่า จำนวนคดีอายัดและมูลหนี้ต่อคดีมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดย ณ ไตรมาสที่ 2 ปี 2564 พบว่าใน 1 คดี ลูกหนี้จะต้องแบกรับหนี้ประมาณ 60,000 บาท (มีมูลหนี้) (ภาพที่ 9) ทั้งนี้ เมื่อจำแนกตามกลุ่มรายได้ พบว่า ลูกหนี้ในคดีอายัดส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 30,000 บาทต่อเดือน (ภาพที่ 10) แต่มีภาระหนี้ที่ต้องแบกรับสูง อาทิ ลูกหนี้กลุ่มรายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อเดือนที่มีภาระหนี้ที่ต้องแบกรับสูงถึง 6.3 เท่าของรายได้ (ภาพที่ 11)

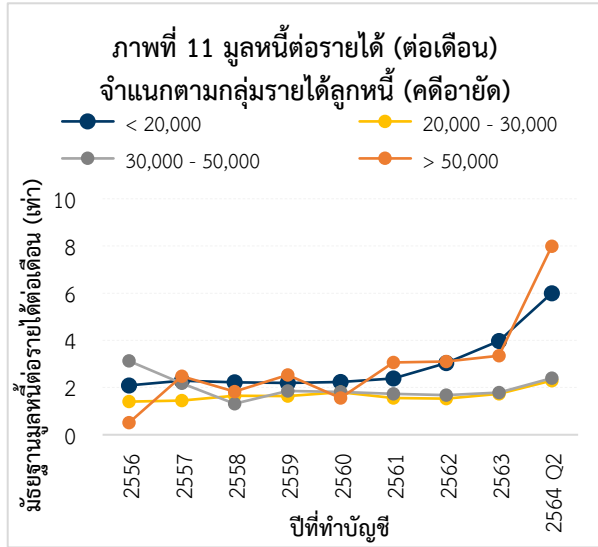
ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

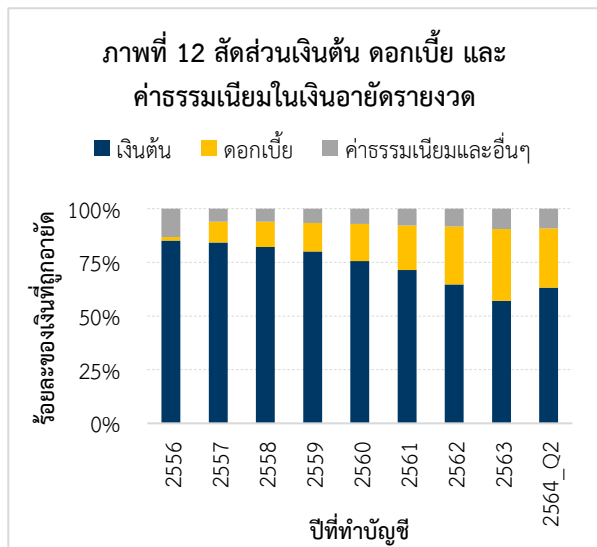

ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

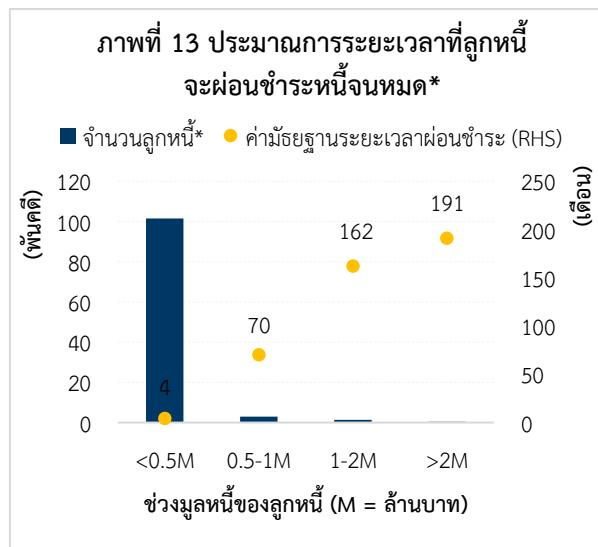

ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบของเงินที่ถูกอายัดในแต่ละงวด พบว่า ในภาพรวม สัดส่วนเงินต้นมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง โดย ณ ไตรมาสที่ 2 ปี 2564 เหลือเพียงร้อยละ 63 จากปี 2556 ที่ร้อยละ 85 (ภาพที่ 12) ซึ่งสัดส่วนการจ่ายเงินต้นที่น้อยลงนี้มีผลสำคัญอย่างยิ่งต่อระยะเวลาที่ลูกหนี้ต้องติดอยู่ในวงวนการชำระหนี้จากการถูกบังคับคดี ในบทความนี้ ผู้เขียนได้ประมาณการแนวโน้มระยะเวลาที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้จากการถูกอายัด โดยสมมติให้ลูกหนี้สามารถจ่ายหนี้ในจำนวนที่เท่ากับงวดล่าสุดอย่างต่อเนื่อง พบว่า ส่วนใหญ่ลูกหนี้ต้องใช้เวลาระยะประมาณ 4 เดือน จึงจะสามารถชำระหนี้ได้ครบเต็มจำนวน (ภาพที่ 13) ทั้งนี้ ระยะเวลาที่ใช้ในการชำระหนี้ อาจมากกว่าหรือน้อยกว่าที่ประเมิน ขึ้นอยู่กับพัฒนาการด้านรายได้ของลูกหนี้เป็นสำคัญ โดยระยะเวลาในการชำระหนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับภาระดอกเบี้ยของลูกหนี้ ดังนั้น ถ้าหากลูกหนี้ท้อเวลาในการผ่อนชำระหนี้ให้นานออกไป อาทิ การจ่ายเงินต้นในจำนวนน้อย ลูกหนี้ก็ยิ่งหลุดออกจากวงวนแห่งการเป็นหนี้ได้ยาก เนื่องจากภาระดอกเบี้ยที่มากขึ้นนั่นเอง

ที่มา : ข้อมูลของกรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

ที่มา : กรมบังคับคดี คำนวณโดย ธนาคารแห่งประเทศไทย

หมายเหตุ : *จำนวนจากคดีเฉพาะที่ได้มีการเริ่มอายัดทรัพย์สินเข้ามาที่กรมบังคับคดี และได้มีการทำบัญชีรับแล้ว โดยกำหนดให้ภาระดอกเบี้ยคงที่ ณ ปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม เพื่อช่วยเหลือและบรรเทาทุกข์แก่ลูกหนี้กลุ่มรายได้น้อยให้ยังสามารถดำรงชีพต่อไปได้ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2560 มาตรา 302 จึงกำหนดให้เจ้าหนี้ไม่สามารถอายัดเงินเดือนลูกหนี้ที่มีเงินได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อเดือน แต่ลูกหนี้ยังคงอยู่ในสถานะถูกบังคับคดีภายในระยะเวลา 10 ปีนับตั้งแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา ดังนั้น แม้ลูกหนี้กลุ่มนี้ยังสามารถมีเงินเหลือพอดำรงชีพในแต่ละเดือนได้ แต่ยังคงติดอยู่ในวังวนของการอาจถูกบังคับคดีไปอีกนาน ประกอบกับภาระดอกเบี้ยที่ยังถูกคำนวณอยู่ตลอด ส่งผลให้ภาระหนี้เงินต้นรวมดอกเบี้ยสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนอาจนำไปสู่การถูกฟ้องให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายและถูกจำกัดการดำเนินธุรกรรมทางการเงินได้ในอนาคต

สรุปผลการศึกษาและแนวนโยบายที่ ธปท. ผลักดันเพื่อดูแลปัญหาหนี้ครัวเรือน

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาการเป็นหนี้ที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ซึ่งจะนำไปสู่วังวนของการเป็นหนี้ไม่จบสิ้น และต้องสูญเสียทรัพย์สินจากการถูกยึดและอายัด โดยจากการศึกษา พบว่า 1 ใน 3 ของลูกหนี้ในคดียึดไม่สามารถหลุดพ้นจากวังวนแห่งการเป็นหนี้แม้จะถูกยึดทรัพย์สินมาขายทอดตลาดแล้วก็ตาม อีกทั้งจะต้องถูกยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพิ่มเติม ส่วนกลุ่มที่สามารถหลุดหนี้ได้ แม้ลูกหนี้จะยังมีเงินเหลือไปดำเนินชีวิตต่อ แต่ต้องสูญเสียที่อยู่อาศัยหรือทรัพย์สินส่วนตัว ซึ่งกระทบต่อมาตรฐานการดำรงชีพขั้นพื้นฐานและการประกอบอาชีพที่มีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น สำหรับลูกหนี้ในคดีอายัด เนื่องจากไม่มีทรัพย์สินให้ถูกยึดมาขายทอดตลาดและชำระหนี้เป็นเงินก้อนใหญ่ได้เหมือนคดียึดทรัพย์สิน ทำให้อาจต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการชำระหนี้ ซึ่งทำให้ภาระดอกเบี้ยที่ลูกหนี้ต้องแบกรับเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

ที่ผ่านมา ธปท. ในฐานะองค์กรที่มีบทบาทในด้านการดูแลรักษาเสถียรภาพระบบการเงินได้สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหนี้ครัวเรือนไทยให้สาธารณชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการดำเนินนโยบายเพื่อดูแลปัญหาหนี้ครัวเรือนที่ครอบคลุมทุกมิติ อาทิ **ช่วงก่อนเป็นหนี้** ธปท. มีการจัดตั้งทีมงานลงพื้นที่แบบเชิงรุก (proactive) เพื่อให้ความรู้ทางการเงิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนสามารถวางแผนทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ **ช่วงการก่อหนี้** ซึ่งเป็นช่วงที่ลูกหนี้มีการยื่นคำร้องขอสินเชื่อกับสถาบันการเงิน ธปท. ได้ออกแนวนโยบายการให้สินเชื่ออย่างรับผิดชอบ (Responsible Lending Directives) เพื่อส่งเสริมให้สถาบันการเงินมีการปล่อยสินเชื่ออย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับความสามารถในการชำระหนี้ของลูกหนี้ นอกจากนี้ **ช่วงหลังเป็นหนี้และลูกหนี้ประสบปัญหาชำระหนี้ไม่ได้** ธปท. สนับสนุนให้สถาบันการเงินช่วยเหลือลูกหนี้ผ่านการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ให้สอดคล้องกับศักยภาพในการชำระหนี้ของลูกหนี้ ตลอดจนได้ออกประกาศแนวปฏิบัติในการคิดดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้และการล่าช้าการตัดชำระหนี้ เพื่อให้สถาบันการเงินใช้เป็นกรอบปฏิบัติกับลูกหนี้

นอกจากนี้ ราชกิจจานุเบกษาประกาศแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งมีผลบังคับใช้แล้วเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2564 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้ (1) ปรับลดอัตราดอกเบี้ยในสัญญาที่ไม่ได้ระบุอัตราดอกเบี้ยเอาไว้จากเดิมอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี เหลือร้อยละ 3 ต่อปี (2) ปรับปรุงอัตราดอกเบี้ยผิดนัดชำระ ในกรณีที่สัญญาเงินกู้ไม่ได้ระบุอัตราดอกเบี้ยผิดนัดชำระเอาไว้อย่างชัดเจน จากอัตราร้อยละ 7.5 ต่อปี เป็นร้อยละ 5 ต่อปี และ (3) การคำนวณดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้สำหรับหนี้ที่ผ่อนชำระเป็นงวด กำหนดให้เจ้าหนี้คิดดอกเบี้ยผิดนัดได้เฉพาะจากเงินต้นของงวดที่ลูกหนี้ผิดนัดแล้วเท่านั้น โดยการปรับแก้ดังกล่าว สอดคล้องกับแนวปฏิบัติของ ธปท. ที่ได้มีการประกาศไป ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเป็นธรรมในการคำนวณดอกเบี้ย บรรเทาภาระหนี้ของลูกหนี้ และช่วยลูกหนี้ที่ไม่ตั้งใจจะผิดนัดชำระหนี้ให้ไม่ต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยผิดนัดชำระหนี้ที่สูงเกินสมควร

ทั้งนี้ ตามกระบวนการยุติธรรม แม้ลูกหนี้จะเข้าสู่กระบวนการในชั้นศาลหรือขั้นตอนการถูกบังคับคดีแล้วก็ตาม ลูกหนี้ก็ยังสามารถขอไกล่เกลี่ยเพื่อยุติข้อพิพาทกับเจ้าหนี้และหาข้อสรุปร่วมกันได้ โดยการไกล่เกลี่ยจะแบ่งเป็น 4 ช่วง ได้แก่ ก่อนวันพิจารณาคดี ระหว่างการพิจารณาคดี ก่อนการบังคับคดี และ ภายหลังจากการบังคับคดี ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยดังกล่าวจะช่วยให้ลูกหนี้มีโอกาสหลุดพ้นจากวงวนการเป็นหนี้ได้เร็วขึ้น

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนอยากให้ทุกท่านเข้าใจว่าการก่อหนี้ไม่ใช่เรื่องเลวร้ายเสมอไป โดยเฉพาะการก่อหนี้บางประเภทที่นำไปสู่การสร้างรายได้ในอนาคต อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ต้องระวังอยู่เสมอ คือ การก่อหนี้เป็นการนำเงินในอนาคตมาใช้ ดังนั้น ก่อนกู้จะต้องมีการสำรวจตนเองก่อนเสมอว่าสถานะทางการเงินของตนเองสามารถแบกรับภาระหนี้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้หรือไม่ โดยเฉพาะหากเกิดเหตุการณ์ไม่คาดคิดที่ทำให้รายได้ลดลงอย่างฉับพลัน อาทิ การตกงาน เพื่อที่สุดท้ายแล้วการเป็นหนี้ในวันนี้จะไม่นำไปสู่วงวนแห่งการเป็นหนี้ในอนาคต

References:

กรมบังคับคดี. (2557). *เอกสารโครงการเผยแพร่ความรู้ด้านการบังคับคดีและภารกิจกรมบังคับคดีประจำปี พ.ศ. 2557*. กรมบังคับคดี.

โสมรศรัสมิ์ จันทรัตน์, กฤษณ์เลิศ สัมพันธ์รักษ์, อัจฉนา ลำซ่า ; ภูมิใจ. ตั้งสวัสติรัตน์. 2560. "มุมมองใหม่หนี้ครัวเรือนไทย ผ่าน Big Data ของเครดิตบูโร." *aBRIDGEd*.

โสมรศรัสมิ์ จันทรัตน์, อัจฉนา ลำซ่า, ลัทธพร รัตนวราภรณ์, ณรงค์ฤทธิ์ อุดลัญฐานานุกิติ, ปณณธร ธนัพประภัสร์ และ ณภัทร จาตุศรีพิทักษ์. 2563. "เหลียวหลัง แลหน้า อนาคตหนี้ครัวเรือนไทย." *สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์*. พฤษภาคม. https://www.pier.or.th/wp-content/uploads/2020/09/Symposium2020_paper3_presenter.pdf.

บทความนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะความช่วยเหลือจาก คุณสุวิชัย ใจซื่อ คุณคุณทิพย์ ตรงธรรมกิจ และ คุณปณทริก จงประสพลาภ ที่เป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำ รวมทั้งให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำบทความนี้ รวมทั้งคุณพรศรธาดา ตริรัตน์พิทักษ์ คุณอนรรฆม ยอดภิญญาณี และคุณกฤษณ จันทร์ชิตฟ้า ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการจัดทำแบบจำลองเพื่อพยากรณ์ราคาขายของทรัพย์ คุณจิรพัฒน์ ศิริทัศนกุล ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลระยะเวลาในการบังคับคดี คุณกฤติน ศรีธรร ที่ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้งานข้อมูลด้วยดีเสมอมา

คณะผู้วิจัย

ถิรนนท์ สงวนจิ้น

เศรษฐกรอาวุโส ฝ่ายเศรษฐกิจมหภาค

สายนโยบายการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย

Tiranans@bot.or.th

วาสนา ปักกาโร

ผู้อำนวยการ สำนักงานบังคับคดีแพ่ง

กรุงเทพมหานคร 5 กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม

Wassana.p@led.mail.go.th